

EVANGYÉLIOMI PROTESTÁNS LAP.

Megjelen minden héten egyszer pénteken egy iven. — Előfizetési ár egy évre 6 frt, félévre 3 frt, negyedévre 1 frt 50 kr, az osztrák-magyar birodalmon kívüli országokba egy évre 7 frt; — egyes szám ára 12 kr. — Hirdetések díja száz szóig 1 frt, kétszáz szóig 2 frt, a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr, harmadiknál 70 kr, bélyegdíj mindenik hirdetésnél külön-külön 30 kr; csakis egyház és tanodát érdeklő hirdetések fogadtatnak el. Melléklési díj minden száz darabtól 1 frt 50 kr. A lapot érdeklő mindennemű közlemények a szerkesztőhöz — Fűvészkert-utca, 1078. sz. a. — intézendők.

A magyar protestáns egyetem kérdéséhez.

Jelmondat: „Il n'y a de garantie à la vocation qu' une entière liberté de choix.“ Roller.

A nagy eszme újra kezdi futni körutját. A mit a tiszántuli egyházkerület 1874. október havában kimondott, a mire fel is hívta a testvér egyházkerületeket, s a miről Lapunk első év folyama több számaiban 5, 15 stb. lapokon bőven emlékezet tétetett, az, t. i. a prot. magyar egyetem eszméje, 4 év után Komáromban újra megpendített lelkes ajkáról... Az leszen-e sorsa, mint volt a tiszántuli kiáltó szónak? — elhangzás, vagy szent óhaj gyanánt ápolgatás, de mégis pium desiderium? Az Ev. prot. Lap megindulásakor épen ez eszme hatását érezte, ... s hosszasan időzött a csábos — bájos hangoknál; azon régi francia mondat szerint „on revient toujours a son premier amour“ — lehetlen, hogy az év alkonyat felé hajlásakor ismét felharsanó ébresztő szózat meg ne illessen, — ha röviden is tehát, — szóljunk pár szót a nagy, felette nagy kérdéshez.

A protestantismus és a tudomány elválhatnak-e egymástól? a ki erre igennel akar felelni, annak e kérdéshez nem sok szólója van. Ha ma az államnak hagyjuk a tudomány legfelsőbb köreit, s az egyház visszavonul a majd 2000 évig ápolott tudomány oltároktól, le fog győzteni s elcsenevész s a theologia ancillájává lesz a büszke physicismusnak, a hit a kevély scientismusnak. Négy izben terelte már uj s ragyogó pályára az egyetemekkel szövetezés az emberiséget, a keresztyén világot; az első korszakban: az alexandriai, antiochiai stb. fő iskolák felvirágzása-kor le verte a gnostikus, monarchiánus, neoplatonikus ellen irányokat; a középkorban uj szellemi mozgalmat varázsolt elé, a tévedés és egyoldalúság mellett is nagy scholasztikusokat teremtett; a reformáló nagy zsinatok korában szinte az egyetemek irányozták a keresztyén világot, s mondották ki a nagy elvet: az egyetemes zsinat a pápának is felette áll; végre a XVI-dik században egyetemek: Vittenberg, Páris, Basel, Genf, s egyetemi férfiak

gyujtották fel a reformáció máig is világló szövétnekét. A theologia szövetezve maradt az egyetemekkel.

A magyar protestantismus is iskolák alkotásával kezdte s folytatta művét s a református részről öt kollégium, mint megannyi csonka, töredék egyetem maradt fen s képezi ma is a protestantismus fény-elemét. A tudomány tovább vitele s képzése benn van tehát hazai protestantismusunkban is mint erély, mint missió.

Megváltoztak az idők, mondjon le az egyház a tudomány képzés teréről, hagyja az államnak. Ez ma a tetszetős irányzó. Már majd elragadták még elemi iskoláit is a magyar ref. egyháznak. Sőt sok gyülekezet: Várad, Pest, Kecskemét stb. elmeríté a szent csemetét a közös iskola elnyelő tengerébe, — a ki alul a gyökereket elmetszi, mit akar az a lombkoronákról gondoskodni? A modern állam megizente a hadat a felekezeti iskoláknak épen hazánkban is, Kolosvárt felállítá a modern egyetemet theologiai szak nélkül; Budapesten még gyenge kivetni a r. katolikus fakultást, és szinte gyenge, bátortalan beigtatni a protestans fakultást. — A harc foly, ma-holnap a gimnáziumok szedetnek ránczba és sok felekezeti gimnázium elhulland. — Kollégiumaink is sorvadás felé mennek ma-holnap, ha bölcsészeti szakuk nem épülhet ki, jogakadémiáit is elnéptelenedés fenyegeti, csak theologiai seminaria álland ugy a hogy, magasb képzés adhatása nélkül, és nem nélkülözhető a külföldi akademiákat. A magyar prot. kollégiumok e század csaknem nyolcz tizede alatt nem voltak képesek magyar prot. theologiai irodalmat teremteni; ha a nálunknál sokkal kisebb francia testvér egyház e nemű irodalmával vetjük egybe a magyart, eltörpülés, parányiság csekélysege esik a mi mérlegünkbe. Nagy tudományu lelkéseink kevesen vannak, bölcselmileg képzettek pedig alig. Nem teszik meg a törpe szervezetű kollégiumok azt a missiót, a mit megtennének, ha kiegészülnének, valódi, igaz és telyes főiskolákká lennének.

Építsünk ki egyet legalább az 5 közül egyetemmé. Költsük fel a magasb igény által ifjainkban is a felsőbb képzettség utáni aspiratiót; tanerőinkben a tudományok-

nak tudományos művelését és kedvét, kötelmét és lehetőségét nagyobb kör-adás, nagyobb szabás által.

De hogyan történjék ez meg?, hiszen mi szegények vagyunk, a tanügy összes terhe fokozódó igényeivel ma-holnap elbirhatlanná lesz s össze roppant bennünket. Valóban egyházaink már tovább és több célra nem adóz-tathatók meg. Csak két uton érhetünk célra. Előbb meg kell érni a kerületeknek oda, hogy tudjanak lemondani némelyek, ha kell, történelmi főtanodájokról, kevesbitsék 5-ből p. o. 3-ra, s a központosítás, tömegítés által fokoz-tassák a több felé oszlás miatt külön-külön gyenge erő. — A magyar ref. egyetemes egyház a főiskolák concentrati-óját vigye ki. Ehez járul a 2-ik utmód: a nagy eszmére fel kell kelteni az önkénytes adakozás dús forrását. Ha vagyonos és gazdag világiaink áthatva leendenek a ma-gyar prot. egyetem szükségességétől s a célra megkezdik a nagy mérvű adakozást, példával mennek elő, a filléres adományok is következni fognak. Egy Széchenyi mérlegbe veté évi jövedelmét, s ez egyetlen fényes példa után a magyar tudományos akadémia lépésenként megalapította. Lépjen ki egy főúr nálunk is vezérül s utána a többi, hosszusorban. A particularizmus félre vonulása, s az ön-kénytes felbuzdulás és áldozatkészség felgyulasztása, e két tényező, egy-két évtized alatt létrehozhatja az orvosi szak nélküli egyetemet.

Egy lelkes ügyvéd, egy buzgó világi férfi mondá ki újabban az egyetem alakítás szükségét, ez maga szép tü-nemény, legyenek a világiak a kezdők s utánok mennek az egyház sőt haza jobbjai, utánok a szellemi érdek hiva-tott ápolói, — lelkesülni és lelkesíteni mindig kész lelki-pásztoraink. — Ne halogassuk a kezdést. Ha egy egész generationnak sikerülne csak felépíteni a nagy művet, meg-érdemli, hogy egész generatio dolgozzék rajta; a magyar prot. tudomány szent sátrának millió munkásai lehetnek, felépülése nem lehetlen, csak hozzá kell fogni s kitartólag haladni.

Az új kor tiltakozik a tudomány nevében, hogy az egyetem az egyház által s kizárólag annak érdekében egyedárúsittassék, mint volt a középkorban; óvakodjunk a másik végletbe sodortatástól. Az állam, fájdalom! ma ut-ban van elvetni keresztyén jellegét, s a vas és vér milita-rizmusa érdekében zsákmányolni ki a szellem gyúpontjait is, vigyázzunk tehát arra is, hogy ne az állam monopoli-zálja egyedül, ellenőrzés és verseny nélkül, a tudomány csarnokait. Nem baj, sőt üdvös leend, ha több szempont érvényesül s a nagy világ-egyházak is, minő a protestan-tizmus, fellépnek a közkinccs, a tudomány és felvilágosodás bányáinak művelésére; s mig talán az egyik irány embe-rei, a vallás ellenes gigászok, megkísérlik a tudomány kard-jával elmentszeni a földet a menylyel összekötő titkos szent huzalt: addig a másik irány szinte komoly férfiai a kije-

lentes történelmileg igazolt sugalmaira is figyelő herosok ugyancsak a tudomány olvasztó hevével forraszszák egybe az Isten és ember közti rejtélyes szent kapcsot.

A táborokra oszlás veszélyét is felhozhatják a törek-vés ellen. A nagy elveket képviselő táborok létele nem ve-szélyes. A protestantizmus oly elvet képvisel, mely dicső-ségére válhatik az emberiségnek, vagy azon társadalom-nak, melynek kebelében honol. Hát a legmagasb tudomá-nyok mezején nincsenek-e táborok, ellentétes positiók? A geologia, biologia, astronomia, sociologia, psychologia, philosophia, maga a jog és állam elméletek tana, nem számtalan szempontokat, felfogásokat, sőt resultátumokat tüntetnek-e fel, vajjon van-e telyes béke a scientizmus vi-lágában is? A mit a XVIII. század épített, azt felforgatja haladása által a XIX-ik, a XX-ik meg ezt szárnyalhatja tul. Vallás és egyház, te nem maradhatsz el a világelvek harcztéréről, föld, ég, mult és jelen, a genesis és eschato-logia egykép ostromoltatik és védetik ott. Csak a mi fegy-vereink legyenek lelkiek, az ellenféli is, ekkor vanda-lizmus, barbarizmus nem jöhet ki az ütközetek tüzéből. — A tudomány maga felséges lelki fegyver. Az arzenal az egyetem. — Mi üdvözljük a magyar prot. egyetem esz-méjét.

A tiszta hitet ne féltsük a tudománytól. A hit előbb volt mint a tudomány, a hit együtt is létezik a tudomány-nal, a hit a tudomány mulólagos elsötétedése után és alatt is — mint a X-dik században — fentartja magát, sőt tul éli és élheti azt. Copernikus rendszere egyetlen ker. templomot nem döntött fel, Darwin rendszere sem fog, ez meggyőződésünk. A tudományt is megneemesíti a hit . . . a végpontokon a tudomány is végtelenben nyomoz s akarja meghódítani a láthatlanok világát, a magas-latokon találkozik a hittel; felfogják kölcsönösen ismer-ni, hogy hit és tudomány testvérek, az isteni Logosz sugár-zatai a mindenség tér és idői rétegzeteiben. — Üdvözl-jük a prot. egyetemet azon célból is hogy az állam és egyház, világ és vallás karon fogva fejlődhessenek.

A szegény magyart gazdaggá a tudomány teheti, a tudomány műhelyeinek és tüzhelyének ápolása magyar és prot. kötelem is.

Végre prot. szempontból az egyetemi nevelés bizto-sithatja a lelkészi jellemet hivatást. Roller Theophil francia lelkész szavaival zárjuk cikkünket. „Ha nem akarunk elveszni, tág légkörre van szükségünk, a választás lehetőségére és szabadságára, a független tapasztalatok fájdalmas de nemes próbájára. Így edződnek a jellemek. Így kell képződni jövőbeli prot. lelkészeinknek; a küzde-lem egy neme ez, mely a régi üldözés helyett szolgál. Mi azt akarnók, hogy minden lelkész elmondhatná magáról, s ismételhethé nyája előtt: lehettem volna orvos, ügyvéd, tanár, de maradok szabad és állandó hivatásom folytán,

lelkész " Csak valódi egyetemben tűnik ki a szabad választás nyomán a hivatás, a meggyőződés szilárdsága, a hinni nem tudó is menekülhet könnyebben, s az egyház hübb, mert szabad fiakat számlálанд lelkészjelöltei közé.

B. F.

Egy kis észrevétel, az egyháziatlanság okáról

irt cikkekre, feleletül az álnevű „Fides“-nek.

Ezen becses lap 43-dik számában, nagy figyelemmel kezdtem említett cikk olvasásához, már csak azért is, hogy: vajjon „Fides“ mi ujat tud mondani, ezen már százszor elcsépett szalmáról, tudniillik az egyháziatlanság okairól?! de biz, hogy az igazat kimondjam, legalább részéről, ismét csak a keresztül-kasul elcsépett szalma cséplésre találtam, úgy annyira, hogy az olvasás bevégeztével azt kellett mondanom mosolyogva: a nagy hegy piczi kis egeret szült!

Szerinte papjainkban rejlik a baj legnagyobb oka; mert ezek nagy része, legtöbb idejét — egész hetét — mezőn tölti el napszamosai körében, s vasárnapon tartatni szokott egyházi beszéd készítésére, s annak be memorizálására, csak is vasárnap reggeli harangozásig terjedő egy pár órai idő jut stb. — már aztán az ilyen-féle predikációkra — melyeknek kevés hatása van, azt szokta népünk felelni: minek menjek én oda, hiszen a tiszteletes uram beszéde nélkül is tudom én azt?! stb.

Ez a vád, ez az okoskodás. És én, miután magam is pap vagyok, nehogy részre hajlással vádoltassam, nem akarok a papok mellett mentő beszédet írni; mert lehetnek többen a sok közül, kik csak a part körül forogván, mint egy időben az eredmény nélkül halászó tanítványok, — hogy megélhessenek, arra vannak kárhóztatva, hogy napszamosaik körében akarva nem akarva, töltsék el idejük legtöbb részeit, midőn aztán — ámbár a mezei élet a legfőbb iskola, melyben legcélszerűbben lehet tanítani, a minthogy B. Salamon, még az okos embert is nem az ékes szónokok, hanem a hangyákhoz küldi tanulni, — midőn aztán legtöbbször méltatlanul, azon szemrehányással találkoznak, melylyel őket megrójjá az álnevű „Fides“ — meg vagyok ugyan győződve, hogy nem rosszakaratból, hanem minden esetre maga tájékozatlanságából, miszerént vagy nem akar, vagy lehető kényelmes helyzete miatt igen rest az egyháziatlanság okainak felismerésére eljutva, a dolog mélyére tekinteni!

Van igenis az egyháziatlanságnak oka, hanem ezt épen nem ott kell kutatni, hol „Fides“ és más vele egyvéleményűek keresik; mert ennek jelenkorunkban két sarkalatos oka van, egymint 1-ször a negatio evangyelioma, mely nagyban kezd dulakodni. A modernismus, mely előpostája a social-demokrátiának, megtámadva a szentírás tanán épült vallás-alkotmányt, mely már minden ilyenféle régibb ostromot diadalmasan kiállott, az Isten legnemesebb teremtését az embert, a majom ivadékanak állítja, az irás szent tanát szája izén magyarázva, szövetkezik az ördöggel is, csak hogy kitűzött célját elérhesse, ámitva a tömeget, erősen hangsúlyozza, hogy szükség idején mindenknek közösek!

Mióta a modernismus, a józan okosság vitorlája nélkül bele merülve a zavaros eszmék tömkelegébe, megizente a harcot az isteni kinyilatkoztatásnak, a természetfölöttiekben való hitnek: azóta nőttön nő az áradat, miszerént a népségnek nagy része, itt-ott, mit sem törődve a vallással, kerüli a temp-

lomot, nem csak Magyarországon észlelhető, hanem tul ennek határain is, messze a távolban, nevezetesen pedig Porosz-, Francia- és Olaszországokban is, úgy hogy nem ritkaság, miszerént a templomok soha, még legnagyobb innepeken sem telnek meg, félig is — néppel.

És már ezen közöny eredetét vette, épen nem ott, hol „Fides“ keresi, hanem a modern nézeteknek az isteni kinyilatkoztatás megtámadásából, melyek midőn durva kezekkel bele markoltak volna az evangyeliom tiszta tanába, a vallás igazsága iránti érdeklődést tökéletesen feleslegesnek hirdetve, a hitbuzgó kedélyeket lehangolva, ezer és ezer ellentmondással kételyeket okozva, szakítottak a vallással és a vallásosság helyett megszülték a közönyösségnek roppant elterjedését, mely zavaros kutforrásokból átszivárgott mi hozzánk is! De ez uralkodóvá nem lehet a jövő emberiséget illetőleg; mert valamint ki ismeretlen helyeken utazván, az egymást felváltó szövevényes utakon eltéved, megáll és tájékozni kezdi magát, és aztán, ha sokat kerül is, mégis egyszer csak találni fog egy mutató táblát, mely őt rendes útjára vezérlendi: úgy az eltévedt emberi lélek is, mint minden időben történt a századok bizonyosága szerént, egy felsőbb rendeltetésétől ösztönözötve, mely szerént egy nemesebb és boldogabb hazát remél, mint gondteljes földi vándorlása, elvégre gondolkozni kezd, hogy tisztába jöjjön magával, hogy azon Isten iránt lelkesüljön, ki nek evangyéliumától eltántorodott, és a negativ alapon ingadozó álláspontját a positiv hitiránnyal fogja felváltani.

Oka 2-szor az egyháziatlanságnak az egyházi és iskolai különböző rovatok alatt való tuladóztatás, mely annál inkább szembetűnőbb, mivel a polgári adózás sulya alatt is immár nyög és sobajt a nép, és még sem akarjuk meghallani, minek aztán azon szomorú következése szokott lenni, ezen különben is anyagimádók korában, hogy akármit beszélünk, száraz borsót hányunk a falra, mert ha valamit egyik kézzel építünk, a másikkal lerontjuk, mást beszélünk, mást teszünk, mert a sok rovatot, ha lehetne, be kellene töltenünk, a nép pedig kerüli a templomot, mert részint a kérő beszédet megunva, nem szereti hallani, részint pedig egy krajczárja sincs, mit a perselybe tehetne!

Legközelebb a mi magyar Kálvinunk, Révész Imre — hej, be nagy kár, hogy el akar hallgatni! — Figyelmezője X-dik füzetében a bajorországi protestans egyház államsegélyét ismeretvéen, megjegyzi: Ezelőtt pár héttel is hallottam hirt, egy általam is ösmert, derék tiszta magyar ref. gyülekezetről, a mely a nagy egyházi adó miatt állítólag pápistává akart volna lenni! Szomorú dolog, de biz ez, valljuk be őszintén, így van másutt is, az elkeseredés miatt mondván a nép: nem marad egyéb hátra, mint a templom látogatással szakítani; mert a sok adózás felemészt, — az Isten amugy is csak gondunkat viseli.

De lássuk a dolgot nem csak elméletileg, hanem gyakorlatilag is. Nálunk, pedig csak egyszerű közönséges kisebb egyházban, nem számítva ide a mellékes kiadásokat, az egyház és iskola épületei javítására, a kerítések tatarozására fordított költséget, mely minden esetre ezen pénzsűk világban nagyon figyelembe veendő, az állami és egyénértéki adó az egyház és iskola földjeitől tul üti meg a 100 frtot, mely, miután az egyháznak semmi alapítványa nincs, mind a hivek filléreiből fedeztetik, és pedig legtöbbször a szigorú pénzügyi viszonyok miatt nem kevés kellemetlenséggel.

*

És vegyük e mellé a különböző rovatokat, melyek az esperesi körlevél sokszor visszatartó hangja folytán évenként mind betöltendők volnának, mert különben a szegény egyház makacs szokás és daczossággal jegyeztetik meg az atyafiak gyülekezetében. Csakhogy épen átok alá nem vették!

Ezen rovatok pedig a következők: A) egyházkerületi: 1. egyházkerületi-pénztár, 2. agentiale, 3. domestika, 4. reform emlék, 5. jegyzőkönyvek, 6. missió, 7. árvaház, 8. iskolai gyám-pénztár, 9. tanító-képezde, tápintézetek, 10. Gusztáv-Adolf egyet. — B) egyházmegyei: 1. közigazgatási szükség, 2. egyházmegyei pénztár, 3. jegyzőkönyvek, 4. papi gyámintézet. — C) esperesi kezelés alá: 1. suplikatio, 2. egyházi-névtár, 3. vallástani vezérlő könyv, 4. papi gyámintézeti pénztár, tagsági díj, évenkénti illeték, kamat, kamathátralék.

Nos hát nyájas olvasó, hogy tetszenek ezen rovatok, melyek ha pontosan betöltetnek, az egyházak osztályozása szerint 30 frtól kezdve, közel 100 frtig felütnek?! Vajjon nem kéle fel ezek előszámlálásával a zugolódás háboruja a nép részéről mindaz ellen, a mi egyházi közéletünk minden ágaira kiterjed?!

Valljuk be őszintén, hogy biz ez mind, az egyház ugy is zsibbadozó erejét túl haladó költséggel terhelve, oly kellemetlen surlódást idéz elő a nép körében, mely a mellett, hogy a keserűséget és elégedetlenséget meghonosítja, önként megtermi egyházi életünkben a sorvasztó közönyt, mely az egyház külön beléletének életereit támadja meg!

Fájdalommal kell tapasztalnunk, hogy akkor, midőn leginkább beteges egyházi életünk orvoslása felett volna égető szükség kiegészítő orvoslási szemlét tartani: akkor az illető közegek, a jelzett rovatok betöltésére, az adóztatás terhe alatt ugy is kimerült nép keserves helyzete megismerésének mellőzésével, sőt ennek nem is akarásával, feltétlen meghódolást követelnek, és az általuk a nép megkérdezése nélkül önként kivetett összeg behajtásának gyors keresztül vitele erőszakoskodásával, az egyház legkomolyabb létérdekét kockáztatják. Méltó — mert tán még nem késő — hogy ezen adóztatási viszonyokban, és az adó kiszabásaiban, az egyházak részéről felmerült nehézség, mely a protestans nép szabadságérzetét nagyban sérti, az illetők figyelmét hova hamarabb igénybe vegye, hogy minden további felháborodásnak és vallásos közöny terjedésének eleje vétessék, melyek megfigyelés nélkül, jövőre igen veszedelmessé válhatnak ránk nézve!

Mert jaj annak az egyháznak, melynek kebeléből kihalt a hitbuzgóság, a vallásos meleg érzelem; és pedig ezt idézzük elő azzal, ha a régibb közelismerésben részesült egyházlátogatás helyett, a materialistikus korszellemtől hajtattva, a realismusba kergetjük magunkat, egész az elsüllyedésig, midőn az üres perselyek rovására az évenkénti egyházlátogatással a paplakokat, csak pénz és pénz beszédése és behajtásával, egész a zsufolásig megtöltve zaklatjuk!

Hogy papjainkban is rejlik az egyháziatlanságnak egyik legnagyobb oka, azt nem fogja senki tagadni, csakhogy nem olyan beszédek következtében, melyek Debreczenben, vagy Pesten építő hatással lehetnek, X faluban pedig vagy elszendergnének azokon, vagy pedig oly szépnek találják, hogy nem is értenék; mert hiszen a predikáció is izlés dolga, mint sok más egyéb, melyre vonatkozólag, minden hallgató ugy mondja el a maga véleményét, a mint az hajlamait kielégíti, miután pedig ennek rokon és ellenszenv iránya, törekvései, nézetei szoktak lenni, melyek a körülmények szerint változni szoktak: rit-

ka pap dicsekedhetik ekképen Pál apostollal: Az erőtlenekeknek lettem, ugy mint erőtelen, hogy az erőtlenekeket megnyerhessem, mindeneknek minden lettem, hogy mindenestől fogva valakiket megnyerhetnék. 1. Kor. 9, 22.

Hanem igenis az egyháziatlanságnak legfőbb oka abban rejlik a mondottak után, mint ezen becses lap megjegyzi a 44-dik számban, a különféle rovatában a komoly szó alatt, mondván: Egy tapasztalt, magasb képzettségű és széles-látókörű jeles egyházi férfi urja: „Egyébiránt a mennyire a viszonyokat ismerem, ki merem mondani, hogy a legfőbb baj nálunk a lelkészek többségének hitetlensége, a vallás és egyházzal mit sem gondolása. . . vajha egy lelkesebb, hitbuzgóbb, vallásosabb papi nemzedék volna képezhető!“ Előbb-utóbb szörnyen meg fogja bosszulni magát a legfőbb és első rendű kötelemeknek nem egész odaadással való teljesítése. Ha nem a gyülekezetért élünk, a gyülekezet sem fog értünk élni. A hanyatlás, pusztulás jelei már is mutatkoznak.

Már uraim! miután itt sok igazság van elmondva — tisztelet becsület, de ezeket és az ilyeneket kerülni kell, mert az ilyenekkel való szövetség, mint keblünkhez szorított Áspis kigyó, sőt gonoszabb; mert ez csak testünket mardossa, ezek pedig lelkünket akarják megölni. Szálljunk magunkba, és örködjünk, hogy kísértetbe ne essünk.

Csuthy Zsigmond.

KÖNYVISMERTETÉS.

Domanovszky: Bölcsészettörténete.

(Folytatás.)

Szerintem nagy tévedés azt hinni, miszerint e mai század által oly fennen lenézett, és oly becsmérelve emlegetett középkor tőlünk oly távol esik. mikép azt ettől, és ezt attól oly mély ür választja el, hogy onnan ide, és innen oda összekötő eszmemet nem vezet. Valamint a természetben nincs ugrás, ugy a történetben sincs. A középkort jellemző eszmék — habár némileg mint legyőzött álláspont, még most is hatályban vannak, és e század uralkodó eszméi, habár csak mintegy potentialiter és immanens módon, a középkorban is mozgásban vannak, ugy hogy a középkornak mélyebb tanulmányozása nélkül a mai európai miveltség, a hogy az magát állami, társadalmi és egyházi alakulásaiban kifejtette, ennek mélyebben fekvő impulsusaiban és motívumaiban egyáltalában meg nem érthető.

És ugyan azért azt se higgyük el, hogy a középkori bölcsészet oly meddő kérdésekkel foglalkozik, melyek már egyébre nem valók, mint, hogy a tudomány azokat — mint az emberi elmefizsam kóros nyilatkozatait és üres contemplatióit a historia lomtárába vesse és elfeledje. Csak az elfogult és felületesen vizsgálódó előtt láttatnak azok ilyeneknek, a mélyebben vizsgáló azon — ama kor porától, előitéleteitől fedett philosophiai systemák, és ezek kicsinyeknek látszó kérdései alatt az emberiség örök eszméinek mozgását, névszerint az ember erkölcsi és vallási természetének okszerű önkifejtését észleli.

Mert nem képzelhetek valami untatóbbat, mint oly sakkjátszmát nézni, melynek alapterveit nem értve, csak az alakok czélnélküli mozgását, és a játszma alaki változásait látjuk, mig ugyanazon látvány a játék tervébe beavatott szemlélőre nézve, a ki az alaki változásokban az eszmemeteknek kifejlését észleli, igen érdekfeszítő és gyönyörködtető. Ily formán

vagyunk a történettel általában, és a bölcsészet történetével különösen. Az emberi történetnek gondolatmenete — a mint azt a valóságos empirikus történet utain nyomozhatjuk, és különösen a philosophia történetében lerakodott eszmék fejlődésében észlelhetjük, kétség kívül az — a hogy azt már egyszer más iratomban bővebben is kifejtettem — hogy az Isten lényegét tevő eszmei igazság az ember történeti kifejlése útján is öntudatos, önmagát tevő szellemi valódisággá, és így erkölcsi igazsággá legyen.

Minden teremtmény ugyanis azzá lesz, a mi, a lényegét tevő potenciák szerint; az ember pedig — ez történeti megjelenésében kétségen kívülé lett — az ő lényegében fekvő potenciák és alapterv szerint, szellemi, vallási, erkölcsi lény. Ezen szempont nélkül a tudomány az empirikai tünemények útvesztő labirintjában sem a pantheismus, sem a naturalismus, sem különösen a szellemet tagadó materialismus útján eligazodási, tájékozási fixpontot nem talál. Itt csak egy nézeti pont nyújthat a valódi tudomány szerint is — eligazodási támpontot, és ez — kérem ezt itt nem aprioristikus tételnek venni — a keresztyén világnézetnek mondható.

Ennek szempontjából ugyanis a történet az Istennek és az embernek együttes ténye, mely szerint az embernek történeti miként és hova fejlődése nem csupán az emberben határozódik, nem is csak véges empirikus okok összehatásának eredménye, de nem is az embernek külön ténykedését és akaratát megsemmisítő és kizáró isteni akaratnak, vagy a természeti vak erőknél kényszerű folyománya, hanem az ember, mint külön akartu lény, saját külön tengelye körül forog, és saját erkölcsi természete szerint küzködve halad Istennek kezén saját emberi eszménye megvalósításának célja felé. Egy képletben mutatva be ezt: a történelem szövegén az alapvonásokat az Istennek kezei vetették meg, a keresztsbe menő szálakat az embernek kezei szövik. Csak a kettő — az Isten és az ember-tényezéséből alakulhat a történetnek bölcsészeti fogalma, és ezen tényezők bármelyike nélkül a történet és az ember elveszti erkölcsi jelentőségét.

És e nézpontra merő idealismus-e? Nem igazolható-e ez a tudományban? A bölcsészeti tisztult látkörben a történet eszmemenetének, és az emberi cultura fejlődésének nyomán, úgy mint azok a szereplő népek vallási képzeteikben erkölcsi alkotásaikban, állami és társadalmi életükben tényekként előtűnk fekszenek, nem tűnik-e fel a történet ezen teleologiai oeconomiaja, ezen okszerű összefüggés? Az események sokszor divergáló és ingadozó hullámvázai közepette, a haladásnak fel és le, — majd hátra — majd előre menő irányzataiban és tüneteiben nem lát-e mégis a bölcsészeti szemlélet egy ingatlan fixpontot — egy centrum regent, miben a gondviselés, és az emberi törekvés útjai összefutnak, melyből indulnak, mely felé sietnek az emberi fejlődés minden mozzanatai? Ezen tengely pedig, melyben az egyes civilizációk mint jegecedési küllők összefutnak, nem más, mint az, hogy az ember emberre legyen, azaz: természetes alapokon oly szabad szellemi, erkölcsi lény, mely autonóm, és önmagáért felelős cselekvésében mégis isteni törvények szerint cselekszik. És ezen nézpontra szerint az ember eszményileg ott culminál, és abban lesz szabaddá és boldoggá, mikor individualis léte az egy általános léttel — mint isteni igazsággal találkoznak, összefolyanak, egymásba olvadnak, mikor egyéni és alanyi aktivitása

szerint istenileg érez és cselekszik, és külvilágát is így teremti meg. Nézetem szerint, mely pedig a tényleges történetben is igazolva van, az embernek ily értelemben való emberiesedése és humanizálása képezi a történeti kifejlés központját és célját.

Már most talán kelleténél tovább is időztem e tárgynál, de felfogásom szerint ez szükséges volt a középkor és különösen a scholastika mélyebb megértésére és méltatására. Ha ugyanis a scholastikának minden ízében az ember erkölcsi természetét tevő ezen eszméknek mozgását látjuk, ha a középkori philosophia minden mozzanataiban oda van irányozva, hogy az Istennek, Krisztus istenemberi természetének, és az ember természetének keresztyén értelemben való felfogását, a bűnnek, a megváltónak, a megengesztelődésnek általános emberiségi, anthropologiai eszméit nem csak kifejtse, hanem tudományosan észszerűleg is megalapítsa, és ha teszi ezt oly éleselműséggel, és a tudomány iránt való oly odaadással, mely ma is bámulatra ragad — mert egy Anselmus, Lombárdi Péter, Aquinói Tamás, Abölard, Duns Scotus és Dante az ember szellemvilágában mindig tiszteltre méltó fényes jelenségek maradnak — megtagadhatjuk-e tőle a tudományos érdeket? És nem kell-e elismernünk, hogy nekünk idegenszerűeknek tetsző műveleteivel a történet oeconomiajában feladott szükséges és mozzanatos munkát teljesített?

És itt engedje meg a t. olvasó, hogy ismét egy kis kitérést tegyek e tárgy kapcsolatánál fogva. Kossuth Lajos, hazánk nagy fia, a magyar genius egyik legkitűnőbb elméje collegnói magányából Zafiri László, mármaros-szigeti tanárhoz intézett levél alakjában egy igen nagy érdekű, az „Ellenőr“ 449—450-ik számaiban is közétett cikket közölt, melyben — elhagyva a politika terét, melyen az ő hatalmas lelkét csodálni a világ rég megszokta — tisztán az elmélet terére lép, és — mint ő tőle mást nem is várhattunk — itt is megmutatja, hogy nem tartozik azon súlytalan mindennapias lények közé, kiket az ár — silány tárgyként — hajt és sodor, hanem, hogy magas elméjével a mély vizeket is meglábalja, és gondolkodása erejével a sokszor oly nagy zajgást támasztott és nagy tajtékot verő elméletek és teoriák hullámvázain is fentartja magát, és azokon uralkodni képes.

Tudjuk ugyanis, hogy Darwin az empiriával is öszhangzásban levő természettudományi tapasztalatok és észleletek alapján oly eszmét vetett fel, melyre a fajok tökéletesedésének, kifejlésének nagy zajt támasztott elméletét alapította; és ezen evolutionális tana így és idáig mindenestre megérdemli a tudomány figyelmét. Hanem most neki esnek a német Büchnerek, Moleschottok, Vogtok stb. és ezen a természettudományból odavetett tapasztalati tény eszmetöredékére a légből kapott aprioristikus inductióval a német jellem theoretizáló hajlamánál fogva — ebben igaza van Korsethnek, habár különben van ám franczia, angol, olasz és magyar ily nyomon járó tudós is — felépítették rettenetes rendszerüket az anyasejtről, az anyag-erőről, az ősparányokról, világchaosról stb. és egy nagy logikai salto mortaléval teoriájuk sodramába — Fahrwasser — hajtva az egész mindenséget, a nem szervezett és szerves természeti dolgoktól fel egészen az emberig — ennek egész szellemi és erkölcsi világát is, az anyag, mint vég megfejtési ok productomának állították. No az igaz, az egyszerű tanulatlan észjárás természetes ösztöneit követve, soha nem tévedhet akkorát, mint a tudomány, ha hamis feltételekből kiindult teoriák sodramába jutott!

És mily taps fogadta ez új tudományt! Ime, az előhaladt csalhatatlan természettudomány kifürkészte a minden lét titkát, még a gondolat fészket is. A szerves testek csak az ő állományukat képező substantiák, biológiai erők productumai; és, mit mi léleknek, gondolatnak, akaratnak, szellemnek nevezünk, az csak ezen substantiák örök mozgásának kiforradása. Milyen örülni és megtapsolni való felfedezés! Az ember — mint szabad szellem és erkölcsi lény megbukott; az ember csak valamivel nagyobb agytartalommal szervezett anyag, az ember csak állat!

Hogy aztán — ezen theoria hézagossága miatt — feltéve bár az anyag és a természeti erők életfejlesztési potenciáját — a természeti dolgok és különösen az ember ész — és okszerű szerkezete és logikai rendszeres fejlődése tudományosan miképp volna kifejezhető és megmagyarázható, ezt fűrészni nem az ő dolguk, mert az Endursachen-t nyomozni az ő elméletük keretén túl esik. A híres Hartmann az ő „a nem tudatosról“ — Philosophie des Unbewussten — irt könyvében épen a naturalismus ezen álláspontjáról, az empiriából kiindult inductio útján majdnem matematikai evidenciával és biztonsággal kimutatja, hogy — ha például egy szerves test előállításában a ható ok néhány százaléka tisztán a materia mozgásának productumaként volna is vehető, annak sokkal több %-a a tisztán észszerű cselekvő okokra utal. A Büchner-féle materialismus az ő systemája apparatusának körén belől honnan keresi elő ezen intellectualis ható okokat? Az újabb időben Büchner maga is — észre véve teoriájának ezen gyenge, fedezetlen oldalát, épített oda valami újabb földhányást, nevezetesen beszél valami őskép — Urbilder — félekről, melyek a szervezett anyagokban benyomva vannak. Hanem hát ezzel csak egy okkal ment odább, és hogy mi volna ezen ősképeket teremtő végső ok, és hogy ezen újabb felfedezett intellectualis agens miképp illeszti bele az ő elméletének apparatusába — ez ismét az ő dolga.

(Folytatása jő.)

Ritter István.

B E L F Ö L D.

Kérés az új magyar biblia ügyében.

A Károli Gáspár fordította új testamentomnak az eredeti szöveggel egybevetett és átdolgozott kiadása.

A Károli fordította Új-Testamentom átdolgozott kiadása a folyó év május havában került ki a sajtó alól s tetemes számú tisztelet-példányok küldettek szét belőle, azon szives kérelemmel, kegyeskedjenek az illetők a nagy és fáradságos munkát jóakaró, de komoly átvizsgálásnak alávetni. A legrövidebb idő alatt új kiadás lévén szükséges az Új-Testamentomból, azon kérést bátorkodunk közzé tenni: hogy a szent ügy iránt különösebben érdeklődők, sziveskedjenek akár általános, akár részletesebb megjegyzéseiket tisztelettel alulírottához legkésőbb f. év december 31-dikéig — tetszés szerinti alakban — beküldeni, hogy a legközelebbi alkalommal minden jogos kívánságnak lehetőleg eleget tehesünk.

A mű előleges szives fogadtatásáért, a mennyiben arról az alulírottához juttatott nyilatkozatok tanúsággal szolgálnak, forró köszönetet mondva, maradtam tisztelettel

Budapest, 1878. november 11. Deák-tér 3. szám.

Millard Ede,

az osztrák és magyar monarchiában lévő angol biblia-intézetek igazgatója.

Budapest, konventi nagy bizottság ülése.

(Folytatás.)

November 11-én és 12-én folytatólag az alkotmánytervezet került tárgyalás alá, s jelentékenyebb módosítások nélkül egész terjedelmében elfogadtatott. — Az erdélyi egyházkerületnek folyó évi okt. havában tartott rendkívüli közgyűlésében körvonalozott fentartásai az egyes pontoknál becikkelyeztettek; s ezeken felül az is kimondatott, hogy az erdélyi egyházkerületi közgyűlésnek jogában áll, az egyházszervezetben számára fentartott ezen határozatokat időközben is, a jelen törvényekben megállapított képviseleti egyházszervezet szerint, részben vagy egészen módosítani, ezen módosításait időközben az országos egyházi tanácsnak s azonnal a legközelebbi zsinatnak bejelentvén. — Ezek szerint az erdélyi kerületnek a fejlődési korából fenmaradt s újabb állami törvények által is sanctionált törvényhozási hatalma továbbra is biztosított.

A munkálatoknak együttesen, indokolásaikkal kinyomtatása s az egyházkerületekhez és konventi képviselőkhöz megküldése elhatározatott; fölhivatván az egyházkerületek, hogy e tervezetekre nézve nyilatkozataikat jövő évi május hó közepéig tegyék meg, a mikor a konvent üléseit meg fogja tartani.

Egy bizottsági tag.

Tanácskozás az énekes könyv ügyében Budapesten.

Magyarországi reformált egyházunk Énekes könyve tárgyában, a konventi nagy bizottság tagjai közül azok, kik az egyes egyházkerületek által kinevezett énekes könyv-ügyi bizottságoknak tagjai, folyó hó nov. 12-én rövid tanácskozást és beszélgetést tartottak Budapesten.

Szász Károly és Kovács Albert bizottsági tagok előterjesztették tervezetüket az új énekes könyvre nézve, hogy t. i. mely zsoltárok vétessenek abba fel s a magyarországi és erdélyi énekes könyvekből mely dicséretes tartassanak meg. — 72 zsoltárnak megtartása véleményeztetik. — A dicséretes pedig következő beosztással soroltatnak el:

1. Kezdő énekek. (Ilyen 14 hozatik javaslatba a két énekes könyvből.)
2. Ima és predikáció közötti énekek, 3 hozatik javaslatba.
3. Hétköznapi reggeliek 11 " "
4. Hétköznapi délutániak 9 " "
5. Bünbánati hétre való énekek 6 " "
6. Vasárnap reggeliek 25 " "
7. Vasárnap délutániak 8 " "
8. Új esztendeiek 4 " "
9. Virág vasárnapiak 2 " "
10. Nagy péntekiek ujak készíttessenek.
11. Husvétiek 6 hozatik javaslatba.
12. Áldozó csötörtökiek 3 " "
13. Pünköstiek 8 " "
14. Reformatio ünnepén ujak készíttessenek.
15. Adventiek 3 hozatik javaslatba.
16. Karácsoniak 7 " "
17. Év utolsó napján 3 " "
18. Urvacsora osztáskor 9 " "
19. Egyházi alkalmakra 6 " "
20. Polgári innepekre 3 " "

21. Természeti alkalmakra	11 hozatik javaslatba.
22. Természeti énekek	16 " "
	összesen 157.

Ezek szerint a zsoltárok közül 78 hagyatik el, a magyarországi dicséretetek közül: 154; az erdélyi dicséretetek közül: 140.

Ezen tervezet a bizottsági tagokhoz megküldetik, hogy azt kombinálják és majd véleményezzék; egyszersmind az egyházkerületek felhivatnak, hogy a legközelebb tartandó egyetemes értekezletet hívják fel és hatalmazzák fel az énekes könyv ügyében a szükséges intézkedések megtételére.

És hogy a bizottsági tagok részéről az egybehasonlítás, a kiválogatás megítélése annyival könnyebben eszközölthessék: az erdélyi tagoknak a magyarországi, a magyarországi tagoknak pedig az erdélyi énekes könyv meg fog küldetni.

Egy bizottsági tag.

Irsa, nov. 10.

A mai nap örömmünnepe volt az irsai ev. egyháznak; ma szenteltetett fel az új orgona. — A koszorúkkal ékesített templomban, a valóban szép orgonahang mellett elénekelt tót ének után, Margócsy József helybeli lelkész és főesperes szólott a 150-ik zsoltár alapján e kérdéssel: Miért örvendetes eseménye az egyháznak egy új orgona felavatása? — Beszéde meghatározó volt, hatása visszatükröződött a hívek örvendező arczaiban. — Azonban félig magyar is lévén az egyház, nyomban utána következett a magyar istenisztelet, melyben a tótajkuak mind benmaradtak és szép magyar éneklésökkel bemutatták ebbeli gyakorlottságukat, lévén különben is Irsán felváltva, egyik vasárnap magyar, másikon tót istenisztelet. Szóval, a magyarosodó irsai ev. hívek szépen éneklék Sántha Károly, sársz.-lőrinczi ev. lelkésznek ez alkalomra irt jeles „orgonaszentelési énekét,” mely nyomtatva szélyel osztatott. A magyar ünnepi beszédet mondá Garzó Gyula, gyomai ref. lelkész, ki mint ifjúkori barátja a helybeli lelkésznek és mint meghívottja a református Irsay-családnak vett részt ez ünnepélyben. Beszéde a 126. zsoltár 3-ik verséhez fűzte a szívhez szóló tanítást. Hatalmas dolgokat cselekedett veletek az Ur! Megáldotta törekvéseteket, megújította örömeiteket, megerősítette reményeteket. Mint „szívnek embere” helyet ad a művészetnek is a prot. templomokban, maga az ének is művészet lévén. Az „erő és anyag” jelszó ellenében, fenlobogtatta az evangyéliomi hitnek reményt nyújtó jelszavával ékeskedő zászlót. Örömet fejezte ki azon testvéri viszony felett, mely Irsán az ágostai és helvét hívek közt fenáll s tetteleg egyesült prot. egyházat mutat be a szemlélőnek. Befejezte az ünnepélyt az urvacora feladása, melyet G. a reform., M. az ág. híveknek osztott. — Maga az orgona Steinreich budapesti mesternek jeles műve; a flautas kivált a lágyan elragadó gamba nevű változat jeles kidolgozása ajánlják e mestert azon egyházak pártfogásába, melyek jó és egyuttal jutányos áru orgonát óhajtanak szerezni. — Mint utóünnep következett Irsay József, az irsai egyház e kifogyhatatlan fiatal jótévője házában a közös lakoma s bezárta azt egy nyilvános teremben az új orgona javára estve adott hangverseny.

L. A.

K Ü L F Ö L D.

A Gusztáv Adolf-egylet

1878. szeptember 17. 18. és 19-én Hamburgban tartott nagy gyűlése.

(Folytatás.)

Folytatva a Dr. Criegern-féle évi tudósítást, bejelentett, hogy ujonnan alapított 11 főkegylet, 1 helyi egylet és 17 nőegylet, összesen 29.

Feloszlott 6 főkegylet; növekedtek tehát a férfi egyletek 5-tel, a nőegyletek 9-el. Az egyetemes egylet, beleértve Németalföld, Svéd-, Olaszország, Románia és Brazília G. A. egyleteit, áll 43 főegyletből, 1160 főkegyletből, 371 nő-, 8 tanuló-, 655 helyi és 20 gyermek-egyletből.

Örömmel szól a tudósítás azon 274 márka adományról, melyet a tiszántuli ref. superintendens ápril havában küldött be. „A ref. egyház Magyarországon, mely eddigelé egészen távol állt egyletünktől (jóllehet szűkölködő egyházaikat mindenkor segítettük), szintén készül, úgy írják nekünk, egyletileg szervezkedni.”

Tekintve a G. A. egylet munkatérét, hálás csodálkozással igtatjuk ide, hogy fenállása óta 2683 egyházat segélyezett, mult évben pedig 1155-öt, s köztök 15-öt, melyek az egylet ápolásától megválnak, nem szorulván többé reája. Ez utóbbiak között Magyarországból Modor emlittetik, mely 7400 frtos adósságát teljesen letörlesztette.

Azonban a segélyt többé nem igénylő egyházak száma fellette csekély az ujon belépőkhöz képest, miért is az egylet teherviselése semmiképp sem könnyebbszik.

Templom és imaház 30 avattatott fel. Köztök 1878. június 30. Pest német reform. temploma. — Iskola felépült 15; köztök magyar: Hernád-Vécse, Zárjecs és Hajducicza. — Paplak épült 16.

Sürgösen szükséges 131 templom, 67 iskola és 57 paplak. 302 gyülekezetnek adóssága tesz 2.162,554 márkát.

Miután ezen évi tudósításért köszönetet mondott volna az elnök, a strassburgi evangelizatiói társaság követe után, második szólott a magyarhoni ev. egyetemes gyámintézet elnöke és küldötte, Czékus superintendens.

Meleg üdvözlés után, ajánlá küldöttünk a G. A. e. pártfogásába a „Leopoldianum” című alapítványt, mely az 1791-ki 26. tcz. százados emlékünnepeig lesz a magyarországi ág. hitv. evang. egyház által összegyűjtendő oly czélből, hogy annak $\frac{2}{10}$ -déből a kamatok tőkéhez csatoltnak, $\frac{4}{10}$ -ének kamatai a 4 egyházkerület egy-egy egyházának, ismét $\frac{4}{10}$ -ének kamatai a létezendő theologiai intézetek és tanítóképezdek javára, segélyezésére lesznek fordítandók. Azután szónok így szól:

„Ha az osztrák tartományok protestánsai hithűséggel viselték Jézus Krisztusnak keresztjét, bátran harcoltak és hiven szenvedtek Isten országáért és a tiszta evangyéliomért, úgy a magyar protestánsok sem szenvedtek és tettek kevesebbet 300 év próbáltatásai és üldözései alatt; mert mindamelllett, hogy a jezsuiták, támogattatva a kormány által, ezer meg ezer templomot és iskolát erőszakkal elragadtak az evangyéliusoktól; mindamelllett, hogy III. Károly idejében a prot. egyház törvényes jogaitól megfosztatva, túrt egyháznak jelentettet ki; mindamelllett, hogy Mária Terézia alatt a jezsuiták büntelen és kárörvendve folytatták a legvéresebb vadásza-

tot az ev. lelkészekre, tanítókra és az ev. vallás követőire és a protestánsok nyomora égbekiáltó volt; mind a mellett, hogy a kevésszámú hívek, csupán zárt szobákban vagy félreeső erdőkben és hegyek közt, vagy pedig valamely nemes ur ótalma alatt tarthatták meg istentiszteletüket és erőt vehettek az Ur asztalánál; mind a mellett, hogy kemény büntetés alatt tilos volt valamely egyház nevében kérelemmel fordulni a trónhoz és csak egyes magánosok, hitbuzgóságtól áthatottan, merészelték szót emelni az ev. egyház érdekében; — mindezek mellett, Istenben bizva és a gondviselés kegyes segedelmére támaszkodva, bátorsággal megtartották a magyar evangélikusok hitűségüket, hagyták fényleni Jézus iránti szeretetüket, úgy, hogy azonnal a türelmi pápens megjelenése után 230 anyaegyházat hoztak létre és mióta II. Leopold alatt törvényes szabadságukat visszanyerték volt, anyaegyházainak számát 596, theol. intézetei számát 3-ra, tanítóképezdéinek 4, főgymnasiumaiknak 9, algymnasiumaiknak 9-re növelték számukat. És mégis távol állunk célunktól, mert elődeink már 1567-ben 900 anyaegyházban dicsérték a menyeyi atyát és hirdették az evangélikom és örök életnek beszédét. (Folytatjuk.)

Láng Adolf.

K Ü L Ö N F É L É K.

— Egyetemi bizottság. Molnár Béla lelkes indítványa — Lapunk 46. számában közölve — a dunántúli egyházkerület által egyhangulag elfogadtatott s 500 példányban kinyomatott. Az előmunkálatok megtételére Pap Gábor superintendens, Gróf Gyürki Ábrahám, Antal Gábor tanár és Molnár Béla bizattak meg. A kozmopolitikai irányban ható, szintelen állam-egyetemek mellett rendkívüli kívánatos: határozott nemzeti szellemű egyetem, melyben az ifjuság ne a világ polgárság, hanem a magyar-hazafiság zászlóját lengesse. — Az oly főiskola — ilyenek kollégiomaink — mely tudori rang osztogatás stb. tekintetében alá van rendelve más iskolának (egyetemnek), mindig függő állapot sulya alatt szenvedend!

— Debreczenben segélygyűjtés. Ősi szokás szerint f. hó 13. és 14-én keresték fel házról-házra a kollégiomi tanulók Debreczen város polgárait, s a régi áldozatkészség a tudományos főintézet iránt most is kedvező volt. Az őszi segélygyűjtés — mely az alumnus ifjak javára fordítottik — eredménye a) készpénz 497 frt 42 kr (tavaly 504 frt 32 kr), a szegény (szolga) tanulók részére 127 frt 53 kr, (tavaly 156 frt 74 kr), összesen 624 frt 95 kr. — b) terményekben: kétszeres élet 30 köből (tavaly 26 köből,) csős tengeri 80 véka (tavaly 35 véka), kötött tengeri 1389 kötés (tavaly 1351 kötés), vegyes termény 3 véka, burgonya 1/2 véka. — E szép eredményért Debreczen összes polgársága a kollégiom hálájára méltó. Hogy éppen maguk a jótéteményes tanulók mennek esküdt felügyelő hittanvégzettek vezérlete mellett személyesen a házakhoz, nem megalázó, mert személyes áldozat hozatal a tudományra törekvő szegény tanulók érdekében; százados szokás, élő érintkezés kollégiom és város népe közt, s bizonyára éppen e kegyeletes személyes érintkezésnek van s lesz fényes eredménye... a hideg és idegen közegek általi behajtás letörpítene mind az eredményt, mind magát az ősi intézményt. (Persze! modern fogalmak szerint a hangversenyzés és bálozás jobbhangzatu és kényelmesebb sőt kéjelmesebb, de vajjon nemesebb, hi-

utlanabb és üdvösebb-e?) E megjegyzéseket tettük feleletül egy helybeli lap megrovására, mely helybelisége mellett is a helyi viszonyokat tévesztette e pontban szemelő.

— Ima terem. A debreczeni kollégiom imatermében nov. 17-kén vasárnap reggel Varga Lajos 4 éves hittanuló predikált Márk 8, 34. 35. versei felett, fejtegetvén 1) Miként kell követni Krisztust és 2) Mi lesz ezért jutalmunk. Az önkészítette beszéd hittől buzgó s figyelemre méltó; az előadás lelkes, megható, ifju szónok bir adománnyal a szivek indítására, s további tanulmány folytán hatásos hitszónoknak ígérkezik.

— Vác. Vörös Károly ref. lelkész f. év elején pendité meg itt az orgona építés eszméjét s az 1220 lélekből álló gyülekezet, tisztán adakozások útján, (ez a helyes!) 1500 frtot gyűjtött a célra. Az orgona beállítás nov. 3 ára tüzetett. Az nap este az orgona építés költségeire a ref. egyház iskola-épületében zártkörű táncvizgalm hirdettetett éppen lelkész és gondnok aláírásával. Sajnos, hogy oda törpültünk, miszerént tánczczal kell keresni, s éppen vasárnap! templomcélra pénzt. A közép-kori chorizánsok modern kiadása szaporodik. Vasárnapi bálokat egyháznak rendezni! ez az, a mi nem apostolias, nem puritan! Mi nagyon tánczoló nepek vagyunk! Még a német Criegern-t is megtánczoltatták tán a bányavárosban!

— Pozsonyi egyetem. A r. katolikusok inkább Kassán, Temesvárt, de különösen Pécsen, tehát püspöki szék helyen, óhajják a 3-dik egyetemet, — a pozsonyi tehát nehezen sikerül. Protestáns jeles tanerők központosítása, megnyerése, szellemi oldal fejlesztése készítheti elő Debreczent s kollégiomát igazi főiskolává emelkedésre. R. katolikus testvéreink akarnak valamit — de vajjon mi mit akarunk hát? Világi nagyjaink is nyilatkozzanak már.

— Godet F., a legnagyobb élő francia ref. exegeta új műve „Szent János evangélioma magyarázata” 3 kötetben jelent meg, második kiadásban Párisban. I. kötet „történelmi és itészeti bevezetés” 368 l.; II. kötet a 6 első fejezet magyarázata, 528 lap; III. köt. 7—21 fejezetek magyarázata 637 lap; I. köt. ára 5 frank, a II-ké 7 fr. 50 c., a III-iké 10 frank. — Németre is fordítottik.

Balogh Ferencz, felelős szerkesztő és kiadó.

H I R D E T M É N Y.

Pályázat.

A tiszai ág. hitv. egyházkerület eperjesi tanítóképezdjében egy

tanári állomás

ürülvén meg, — melylyel 1000 frt évi fizetés mellett a vallás, számtan, földrajz, a tótnyelv előadása van összekötve, — annak betöltése végett ezennel pályázat iratik ki. A szakképzettséget tanusító bizonyítványokkal felszerelt folyamodványok folyó év december 15-kéig a superintendensi hivatalhoz terjesztendők be. — Rozsnyón 1878. nov. 12-kén.

Czékus István,
superintendens.

2—3